

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 08.02.2017 ✓Accepted/Kabul: 14.03.2017

DOI: 10.5505/pausbed.2017.37928

HELLENİSTİK DÖNEM'DE PANİONİON/İONİA BİRLİĞİ

Serpil AYTÜRE*

Özet

Arkaik süreçte kurulan ve varlığını Roma Dönemi'ne değin koruyan Panionion/İon Birliği, Miletos, Ephesos, Priene, Khios, Erythrai, Teos, Kolophon, Lebedos, Klazomenai, Samos, Phokaia, Myus ve sonradan birliğe katılan Smyrna yerleşimlerinden oluşmaktadır. Birliğin tarihi süreç içinde politik, askeri ve dini özellik kazandığı bilinmektedir. Ancak bu süreç içinde politik ve askeri yönlerini yitirmiş, dini alandaki varlığını korumuştur. Panionion/İonia Birliği, Hellenistik krallıkların birlikler üzerindeki politikası içerisinde yeniden şekillenmiştir. M.Ö.3-2.yüzyıla ait yazıtlarda İon Birliği'nin Klasik Dönem'deki amaç ve işlevlerinden tamamen uzaklaştığı görülmektedir. Bu makalede Hellenistik Dönem'in monarşik yapısı içinde Panionion /İon Birliği'nin gelişimi ve bu yapının birliğe ve üye yerleşimlere olan etkileri irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, İonia Birliği, Hellenistik Krallıklar, Onurlandırma.

PANIONION /IONIAN LEAGUE IN HELLENISTIC PERIOD

Abstract

Panionion / Ionian League which was founded in Archaic period and preserved to exist until the Roman period. The Panionion / Ionian Union, consists of the settlements of Miletos, Ephesos, Priene, Khios, Erythrai, Teos, Kolophon, Lebedos, Klazomenai, Samos, Phokaia, Myus and later the Smyrna. It is known that the union has gained political, military and religious characteristics in the course of history. The union lost its political and military aspects in time, but preserved the religious features. Panionion / Ionian League was reshaped in the framework of the subsequent policies of the Hellenistic kingdoms regarding the league. Inscriptions dated to the 3rd and 2nd century B.C. show that the Ionian League acted completely different from its aims and functions of classical period. In this article, the development of the Ionian League in the context of Hellenistic period monarchical order and the effects of this political order on the League and on the cities that are members of the League will be examined.

Key Words: Anatolia, İonian Koinon, Hellenistic Empires, Honour.

*Arş.Gör., Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, BİTLİS.
e-posta: sayture@anadolu.edu.tr

1.GİRİŞ

Panionion/İonia Birliği; Miletos, Ephesos, Priene, Erythrai, Phokaia, Smyrna, Khios, Kolophon, Klazomenai, Teos, Myus, Lebedos ve Samos yerleşimlerinin oluşturduğu, İonia Bölgesi'nde Arkaik Dönem'den itibaren meydana gelen politik oluşumların gelişimini ve İon kültür birliğini yansıtan bir yapıdır. Aynı zamanda İonia tarihinin erken dönemlerinin özellikle dini, politik ve askeri yönlerden aydınlanmasında önemli bir rol oynamıştır. *Panionion*'un gelişimi ve faaliyetleri, egemen güçlerin İonia Bölgesi'ndeki politikaları, üye yerleşimlerle ve *Panionion* ile olan ilişkisi çerçevesinde şekillenmiştir. Hellenistik Dönem'e tarihlenen epigrafik malzeme, *Panionion*'un bu dönemde geçirdiği değişimleri değerlendirmeye imkan sağlamıştır. III. Aleksandros ve ardılları döneminde yerleşimlerin özgürlüklerine kavuştuğu süreç içinde birliğin politik ve askeri yapılanması hakkında herhangi bir bilginin olmaması ve aynı zamanda bu döneme tarihlenen yazıtların büyük bir kısmının sadece kralların onuruna düzenlenen festivallerden bahsetmesi, egemen devletlerin kendi istekleri doğrultusunda *Panionion* gibi birlikleri kullandıklarına işaret etmektedir.

2.KONUMU

Panionion'un konumu ile ilgili olarak Antik Çağ yazarlarının ifadeleri, bu alanın keşfinde önem taşımıştır. Bu konuyla ilgili olarak Herodotos *Panionion*'un konumunu "*Panionion Mykale burnunda kutsal bir yerdir; kuzeye doğru bakar; tüm İonlar'ın katıldıkları bir antlaşma ile Poseidon Helikonios'a adanmış bir bölgedir. Mykale anakarada bir burundur, Samos yönünde batıya doğru uzanır*" şeklinde ifade etmiştir (Hdt I 148). *Panionion*/ İon Birliği'nin konumu ile ilgili tartışmalar 19.yüzyıl başlarında başlamış olup, ilk kazı çalışmaları sonucu Aydın ili sınırları içinde yer alan Güzelçamlı beldesi yakınlarında keşfedilen yerin buraya denk geldiği düşünülmüştür(Wiegand-Schrader,1904:2). 1900'de Priene ve Miletos arasında Otomatik Tepe olarak adlandırılan bölgenin doğusunda araştırmalar yaparak *Panionion* tarihi coğrafyası üzerinde tartışmaları başlatan Theodor Wiegand, Güzelçamlı yakınlarında bir sit keşfetmiş ve 1958 yılında Gerhardt Kleiner, Kurt Hommel ve Wolfgang Müller-Wiener tarafından kazılan bu alanın *Panionion*'a denk geldiği ileri sürmüştür (Kleiner -Hommel; Müller-Wiener,1967:18).Bu alan, bir *temenos* duvarıyla çevrelenmiştir. Orta yerinde M.Ö.6.yüzyıla tarihlendirilen ve Poseidon sunağı olduğu düşünülen bir taş kaide bulunmuştur. Bu sunağın 50 m. güneybatısında küçük bir tiyatro veya *odeum* yer almaktadır. Kayaların içine kesilmiş 11 sıra oturağı bulunan *odeum*'un *Panionion*'un toplantılarının yapıldığı meclis odası olduğu varsayılmaktadır. Güzelçamlı'da bulunan bu yapı, M.Ö.4.yüzyıla tarihlendirilmekle birlikte burada Arkaik Dönem'e ait hiçbir çanak çömlek bulgusu ele geçirilememiştir(Lohmann,2005:246). O dönemden günümüze değin yapılan çalışmalar sonucunda ise *Panionion* olarak düşünülen yerin daha yukarısında açığa çıkarılan ikinci arkeolojik alanın asıl *Panionion* olması gerektiği düşünülmüştür(Lohmann,2005:246). Arkeolojik çalışmaların yanı sıra bölgede yapılan topografik çalışmalar da *Panionion*'un asıl konumunun Aydın ili sınırları içerisinde, Dilek Dağı'nın denize bakan kuzey yamacında bulunan İon tapınağı olduğunu kanıtlamıştır (Lohmann, 2002:163-272). 2004 tarihinde bölgede yüzey araştırmaları yapan Hans Lohmann ve kazı ekibi tarafından, Çatallar Tepe'nin güneybatısında 800 m. yükseklikte Arkaik Dönem'e ait bu tapınak kalıntısının Karialılar'a ait tamamlanmamış bir tahkimat ortasında, Melia adındaki Karia yerleşim yerinde olduğu ortaya

çıkarılmıştır(Lohmann,2006:577). Bir *hekatompos* olan tapınak, derin ve altı sütunlu bir *pronaos*, iki sütunlu bir *naos* ve üç sütunlu *opistodomos* olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. M.Ö.6.yüzyıldan kalma bir tören yeri ve önemli politik ve askeri kararların alındığı küçük yerleşim yeri olarak kullanılan bu alanın, Herodotos'un bölgenin konumu ile ilgili ifadelerinin doğrulaması ile birlikte Arkaik *Panionion*'a denk geldiği kesinlik kazanmıştır(Lohmann,2006:577).

3.KURULUŞU

Panionion'un kuruluşu ile ilgili olarak tartışmalar üç görüş etrafında şekillenmiştir. Birinci görüşe göre İonlar, Miken Dönemi öncesi geleneklerini koruyarak, Anadolu'nun batı kıyılarına göç etmiş ve egemenlik alanlarını genişletme sürecinde toprak mücadelelerinin yaşandığı dönemde askeri-politik bir karakter kazanmışlardır. Diğer görüşler ise, etnik politik bir birlik halinde Anadolu'ya yapılan göç sonrasında birliğin temellerinin atıldığı ve M.Ö.700 tarihinde Melia yerleşimine karşı yapılan bir savaştan sonra ortaya çıktığı yönündedir.

İon yerleşimlerinin kuruluş hikayelerine göre, İonlar Prehistorik Hellas'da çok geniş bölgelere yayılmıştır. Bu göçmenler Euboea, Kynuria, Argolis, Attika-Boeotia bölgelerinden Anadolu'nun batı kıyılarına göç etmişlerdir(Thomson,1991:124). Miken Krallıkları'nın yıkılmasından sonra yaşanan Hellas'dan gelen geniş ölçekli göç hareketinde, Anadolu kıyıları bir toplanma görevi yapmış ve kendini İonlar olarak adlandıran topluluk, İonia olarak adlandırılan bölgede on iki devleti kurmuştur (Roebuck, 1955:34-35). Birliğin kuruluş tarihinin belirlenmesi konusunda epigrafik kaynaklar ve antik eserler farklı bilgiler sunmaktadır. Marmor Parium'daki kayıtlarda birliğin kuruluşu, tüm diğer İon devletlerinin ve Miletos'un kuruluşu ile eş zamanlı olarak gösterilmiş ve bu olaylar 1086/85 veya 1076/75 tarihleri ile ilişkilendirilmiştir (Jacoby,1923-1958:151). Ancak Miletos'daki kazı çalışmalarında en erken seramik buluntuların Geç Miken tarzında olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Marmor Parium'daki tarihlendirme, Miletos'un kuruluş tarihine uymadığı gibi birliğin kuruluş tarihini de yansıtmamaktadır (Caspari,1915:174). Vitruvius eserinde Melia'nın yıkımını kararlaştıran 12 İon şehriden bahsetmiştir(Vitruvius IV 1 4). Vitruvius'un bu aktarımlarına dayanarak bazı araştırmacılar, birliğin kuruluş tarihini M.Ö.700'e tarihlendirmiş ve *Panionion*'un Melia'ya karşı olan bu savaş sonunda oluştuğu sonucuna varmıştır (Wilamowitz-Moellendorff, 1906:45,59).Bazı varsayımlara göre bu dört yerleşim, Melia'ya karşı yapılan savaşın ardından *Panionion*'u oluşturmuş, diğer yerleşimler ise sonradan bu birliğe katılmıştır (Lohmann,2005:244).

M.Ö.200-190'a tarihlenen Priene ve Samos arasındaki bir sınır tartışmasını ve Rodosluların hakem olduğu kararı içeren bir yazıt, bu mücadelenin aydınlanmasında yardımcı olmuştur(Ins. von Priene, 1906:37). Tartışma, M.Ö.700'lerde Mykale Dağı'nın kuzeyindeki sahilde yer alan Melia'nın tahribi ve onun topraklarının komşuları arasında bölüştürülmesi ile başlamıştır (Magie,2003:226).Bu durum, M.Ö.VI.yüzyılın başlarında bir savaşa yol açmıştır. Yazıtları temel alarak değerlendirme yapan bazı araştırmacılar, bu savaşın Miletos, Kolophon, Priene ve Samos tarafından oluşturulan bir birlik tarafından yapıldığını ileri sürmüştür. (Lenschau,1944:235) Başka bir görüşe göre ise, bir birlik savaşından bahsedebilmek için tüm devletlerin bu savaşa katılması ve savaşın sonucunda da üye devletlerin eşit paya sahip olunması gerekmektedir(Roebuck, 1955:

32). Bu varsayıma göre, savaş sonrasında *Panionion*'un merkezi ve Poseidon kutsal alanına sahip olan Melia topraklarını kaybederken, Kolophon'un kaybeden konumunda olması ve Miletos'un toprak kazandığı gibi aynı zamanda kaybetmiş de olması bu savaşın bir birlik savaşı olmadığını ortaya koymuştur.

Arkeolojik bulgulara göre, M.Ö. 11. yüzyılda küçük topluluklar halinde göç eden İonlar, yeni yerleşimlerini oluştururken karşılarında yerli bir direnişle karşılaşmışlardır (Thomson,1991: 293).Göçlerin ardından kısa zaman içinde gelişen İonlar, çok geçmeden Aeoller'in egemenlik alanlarını ellerinden alacak kadar güçlenmişlerdir. Herodotos'un aktarımlarına göre, yine bu erken tarihlerde kendilerinden önce gelmiş olan Aeol Hellenleri ile de savaşmış oldukları, *Panionion* üyelerinden Kolophon'un bir Aeol yerleşimi olan Smyrna'yı topraklarına dahil etmesinden de anlaşılmaktadır. Arkaik Dönem'de sıklıkla gerçekleştiği bilinen bu toprak mücadelelerinde, birliğin çekirdeğini oluşturan Ephesos, Miletos, Priene, Myus, Kolophon'un ve daha sonra Ephesos'un saldırısı sonucu erken dönemde birliğe katıldığı varsayılan Samos devletinin de diğer Hellen devletleri ile savaşmış olması olasıdır(Roebuck, 1955:32). Birliğin kuruluş tarihinin belirlenmesinde Khios'un birliğe dahil edilişi ve Delos'ta kutlanan Apollo festivali de yardımcı olmuştur(Caspari,1915:175). M.Ö.650'lerde Lygidamis tarafından Priene'nin hak iddia ettiği İonia topraklarına bir saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu tarih, İonia bölgesinin Kimmer akınları dolayısıyla tehlike içinde bulunduğu bir döneme işaret etmektedir. M.Ö.650 tarihi Pausanias'ın Hektor adında bir kral tarafından *Panionion*'a Khios'un dahil edilmesini anlatmış olduğu bir pasaj *dolayısıyla da doğrulanmıştır. Olasılıkla Khios'taki krallıkta diğer İon yerleşimlerinde olduğu gibi M.Ö.7.yüzyıl sonrasında varlığını güçlükle koruyabilmiştir (Caspari,1915:175). Bu bilgiler doğrultusunda, *Panionion*'un İon göçlerinden sonraki sürece değin kurulmadığı anlaşılmakla birlikte birliğin kuruluş tarihine değin en makul varsayım, M.Ö.900 ile 700 arasındaki bir dönemi işaret etmektedir.

4.ALEKSANDROS DÖNEMİ'NDE İONİA BİRLİĞİ/ PANİONİON

Diodoros'un aktarımlarına göre Aleksandros, Hellen *polis*lerinin özgürlüğünü sağlamak amacıyla Perslerle savaşmıştır (Diod.XVI.91.1;XVII.24.1).Ancak söz konusu özgürlüğün uygulamada bir anlam taşımamıştır. Anadolu Hellenler, fethedilmiş topraklarda yaşadıkları için Aleksandros bir fatih olarak Hellen yerleşimleri ile yapılan tüm antlaşmalarda koşulları ve vergileri belirlemiş, kimlerin yönetici olacağına karar vermiştir. (Bosworth,2005:306) Aynı zamanda bu devletlerle ikili ittifaklar ya da dostluk antlaşmaları da yapılmamıştır. Yerleşimlerin ele geçiriliş şekli, ona yapılacak olan muameleyi belirlemiştir. Aleksandros, Ephesos'taki yüksek rütbeli bir subay olan Alkimakhos'u, hala Pers işgali altında bulunan Aeolia ve İonia Bölgeleri'nde var olan oligarşik düzenin yerine demokrasinin kurulması, yerleşimlere özgürlüklerini geri vermesi ve aynı zamanda Persler tarafından konulan vergileri affetmesi için göndermişti(Arr.I.18.2). Pers hakimiyetindeki yerel tiranların ve oligarşilerin devrilmesinden sonra, her birinin olasılıkla özgür bir Hellen yerleşimi için ideal olduğu düşünülen yönetim biçimi olan demokrasiyi kurması kabul ettirilmeye çalışılmıştır. (Magie, 2003:24-Bosworth, 2005:308) Aleksandros, M.Ö.334 yılında Anadolu'yu

* Bu pasajda Khios kralı Hektor, *Panionion*'da bir kurban sunan Khios'un efsanevi kolonistlerinin en büyük torunu olarak betimlenmiştir. bk. Paus 7.4.9-10

fethettiği sırada kullandığı *Panhellenist* propaganda ile Makedon orduları tarafından fethedilen Hellenler, Aleksandros'un buyruğu altına girmiş ve bu yerlerde demokratik düzen kurulmuştur (Bagnall- Derow,2004:2).Bu dönemi Aleksandros'un Khios'a göndermiş olduğu bir mektup yansıtmaktadır. Aleksandros tarafından, generali olan Hegelokhos'a M.Ö.332'de teslim olmadan önce gönderilen ve *polis*'e ihanet ederek Perslere teslim etmiş ve kaçmış olanların, birlik toprağından sürgün edilmesini ve "Hellenler'in kararıyla topraklarının müsadere edilmesini, vatanda kalan ve ele geçirilenlerin ise, Hellenler'in kurulunda mahkeme edilmesini emreden mektubun içeriği şöyledir:

"Khios'un tüm sürgünleri geri dönecektir. Hiçbir şey demokrasi ve sürgünlerin dönüşüne engel olmasın diye, kanunları kaleme alacak ve değiştirecek kanun yazıcılar seçilecektir; kanun ve değişiklikler Aleksandros'a gönderilecektir. Khioslular, masrafları kendilerinden karşılanmak üzere yirmi kadırga oluşturacaklardır. Khioslular birbirleri ile uzlaşana kadar, Kral Aleksandros tarafından onların arasında yeterli olabilecek kadar büyük bir garnizon oluşturulacak ve bu garnizonun bakımı Khioslular tarafından üstlenilecektir".

Sürgünlerin Affedilmesi Buyruğu olarak da bilinen bu mektup, kral tarafından tüm Hellenler'e dayatıldığı için *polis*lerin bağımsızlığına karşı bir saygısızlık olarak değerlendirilmiştir (Bosworth,2005: 312). Burada Pers taraftarı liderlerin bir kurul yerine bizzat Aleksandros tarafından cezalandırılması ve "mektuptaki" emre göre yurttaşlar ile geri dönen sürgünler arasındaki tartışmaların Aleksandros'a bırakılması öngörülmektedir. Khios'un, Hegelokhos'a teslim olmasından sonraki konumu "güven vermeyen bir özerklik" ile sınırlandırılmıştır(Magie,2003:91). Khioslular'a yönelik bu "mektubunda" Aleksandros, "sürgünlerin" yani Pers karşıtı parti üyelerinin, geriye iade edilmesini ve *demos*'un yasa yazıcıları'nın (*nogomraphoi*) "demokrasiye ve sürgünlerin geri dönüşüne ters hiçbir şey olmayacak tarzda" yasalar kaleme almalarını gerektiren bir düzen kurmasını emretmiştir. Bu emir, Aleksandros'un yerleşmelerin iç işlerine yaptığı bir müdahale olarak değerlendirilmiştir (Magie,2003:91-92; Jones,1940:107). Aleksandros, Hellen yerleşimlerine getirdiği demokrasiyi komünal olarak bırakıp, onları İmparatorluğu'nun otoritesi ile birleştirmeyi amaçlamıştır. Bu çabası ölümü sebebi ile tamamlanamamıştır(Droysen,2007:601). Bu bağlamda Aleksandros'un yerleşimleri yerel örgütler içinde bir araya getiren birlikler kurmaya ya da canlandırmaya yönelik politika izlediği anlaşılmaktadır. Bunlardan birisi İonialıların yeniden canlandırılmış olan birliği olmuştur (Magie,2003:24).

M.Ö.5.yüzyılın başlangıcından önce *Panionion*'daki yerleşimlerin sayısı, kuzeyde Phokaia'dan güneyde Miletos'a değin sahil boyunca yer alan 12 *polise* yükselmiştir(Hdt I 142). Bununla birlikte İonia Birliği'nin gücü, İonialıların M.Ö.499'da Pers yönetimine karşı başlattıkları ve başarısızlıkla sona eren isyanla çok azalmıştır. M.Ö.4.yüzyılda birliği güçlendirme yolunda bazı adımlar atılmış olsa da bunlar sınırlı düzeyde kalmıştır. Kanıtların gösterdiği kadarıyla Aleksandros'un birlikler karşısındaki tutumu, krallığın yönetimini kolaylaştırmada görev yapacak yönetim organları olarak kullanma amacını taşımıştır. İonia Birliği'nin yeniden yapılanması Aleksandros'a atfedilmekle birlikte herhangi bir antik yazar bundan bahsetmemiştir. Aleksandros, *Pan Hellenik* birliklerin

kurulmasını desteklemiş ve bu Hellen birliklerinde birçok Asya yerleşimini birleştirmiştir; ancak bu durum *Panionion* ile ilişkilendirilmemiştir(Caspari,1915:184-185). Yaklaşık olarak M.Ö.265'te İonialılar tarafından kutlanan ve *Aleksandreia* olarak adlandırılan bir festivalin varlığı nedeniyle *Panionion*'un Aleksandros Dönemi'nde yeniden canlandırıldığı düşünülmüştür. Bu dönemde birliğin dinsel karakteri vurgulanmıştır. Önceden 12 üyeye sahip birliğin sayısı, sonradan yeniden inşa edilen Smyrna'nın katılması ile 13'e çıkmıştır. Kralın doğum gününde kurtarıcılarına bir sadakat belirtisi olarak kutladıkları *Aleksandreia* Festivali öncelikle nöbetleşe olarak çeşitli üye şehirlerde yapılmış, daha sonra Erythrai Yarımadası üzerinde Aleksandros'un anısına adanmış bir koruluğa taşınmıştır. Bu yeni festival, bir ölçüde eski *Panionia*'nın yerine geçmiş ve Poseidon Tapınağı'nın önemi buna paralel olarak azalmıştır(Magie,2003:25).

5.DİODOKHLAR DÖNEMİ'NDE İONİA BİRLİĞİ/ PANİONİON

Aleksandros'un ölümünden sonra Diodokhlar, Babylon'da imparatorluğun topraklarını komutanlar arasında bölüştürmüştür. Bu paylaşımda Antigonos Monophtalmos, Büyük Frygia, Lykia ve Pamphylia'ya hakim olmuştur (Bagnall,2004:3). Bununla birlikte Antigonos birkaç yıllık savaştan sonra Anadolu üzerinde egemen olduğunda, yerleşimlerin bağımsızlığı ilkesini politikasının temel parçası olarak benimsemiş, Asya Hellenleri'nin özgürlüğü de bir anlamda güvence altına alınmıştır(Magie,2003: 27). Antigonos, uygulamada yerleşimlerin Aleksandros tarafından ilan edilmiş özgürlüğünü onaylarken, önceden var olan bu hakkı kendisinin de benimsediğini göstermeye çalışmıştır. Bu nedenle bazı yerleşimler krala minnetarlıklarını sunmuşlardır. Bunlardan biri, önemli bir İonia Birliği şehri olan Priene'dir. *Polis*, Hippokrates'in başkanlığı döneminde almış olduğu meclis kararında Antigonos'u, Priene yerleşimine olan cömert yardımları nedeniyle onurlandırmıştır(Bagnall,2004:1). Bununla birlikte Antigonos, uygun gördüğü durumlarda yerleşimlerin iç işlerine karışmıştır. Bu durum, özellikle, M.Ö.306'da kral unvanını aldıktan sonra onun politikası olmuştur. Ancak kral gereksinim duyduğu bazı durumlarda emirlerini, *polisler*'in yasaları ile aynı düzeye koymakta sakınca duymamıştır. Bu politikanın bir örneği, maliyeleri kötü durumda olan iki İonia yerleşimi ve aynı zamanda İonia Birliği üyeleri olan Teos ve Lebedos'u tek ve daha güçlü bir topluluk şeklinde birleştirme projesidir.* Ayrıntıları Antigonos'un iki bildirisinden bilinen bu plan, Lebedos'un yerle bir edilmesini ve halkının Teos'a götürülmesini öngörüyordu(Welles,1934:15). İki İonia yerleşiminin birleştirilmesi emrine göre yerleşimlerden her birinde çıkacak hukuki ihtilafları çözümlenme konusunda krallık emri geçerli olacaktır. Birleşik topluluk için düzenlenecek yasaları onaylama hakkı ile yerleşim yararına olması gereken yasaları önermeyenleri cezalandırma yetkisi ise Antigonos'a bırakılmıştır. Bu projedeki maddeler kralın bir arabulucudan çok egemen olarak hareket ettiğini göstermektedir (Magie,2003: 27).

M.Ö.301 yılında Aleksandros'un komutanlarından Antigonos, Frigya'da İpsos mevkiinde yapılan savaşta yenildiğinde, Antigonos'a ait olan topraklar, Toroslara kadar olan Anadolu toprakları Lysimakhos'un egemenliğine katılmıştır (Güngör,2005:14). İlk zamanlarda İonia'nın tümü Lysimakhos'un egemenliğinde kalmıştır. Anakara'daki

* Yazıtı göre, Teos'a yerleşecek Lebedosluların evlerini hızla yapabilmeleri için üç yıllık bir süre verilerek, *oikopeda*'larını kaybeden Lebedosluların yüklerini hafifletmek ve Teos ile Lebedos arasında gerçekleşecek *synoikismos* sürecinin hızlandırılması istenmiştir. Taşınma projesine ilişkin yazıtta Lebedos'un mali durumunun çok bozuk olduğu belirtilmektedir. Büyük bir olasılıkla, bu proje Antigonos'un ölümüyle gerçekleşemez bk. Tuna,1985: 211

yerleşimlerin büyük bölümü daha sonra Selevkos'a ve son olarak da Bergama Krallığı'na geçmiş, adalar ve anakaradakilerin bazı bölümleri sonradan Demetrius Poliokretes tarafından işgal edilmiş ve son olarak da Ptolemaioslar'ın eline geçmiştir (Caspari, 1915:186). Bu koşullar altında, İon Birliği'nin uzun zaman için bütünlüğünü koruyup koruyamadığı net olmamakla birlikte birliği meydana getiren yerleşimlerin sayılarında değişimlerin gerçekleşmesi olasıdır. Ancak M.Ö. 3.yüzyıla tarihlenen ve birliğin adını veren epigrafik malzemelere bakıldığında, M.Ö.289/88 tarihine ait Smyrna'da ele geçen Strategos Hippostratos'u* onurlandıran bir karar'ın kopyasında birlik kendini *Ιωνων το κοινον τον τρε[ιςκαι]δεκα πολειον* (İonların on üç polisinin birliği) olarak adlandırmıştır (Ins.von.Priene, 1906:37; Bagnall-Derow,2004: 23). Bununla birlikte bu sayının gelenekle ilgili ve sembolik bir anlam taşıma olasılığı da yüksektir. Çünkü M.Ö.306-302'de Teos ve Lebedos'un *synokismos*'unda ve M.Ö.287'de Kolophon ve Lebedos'un yıkımında olduğu gibi, üye sayısında düşmeler gerçekleşmiş olmalıdır. Bu süreçte birliğin faaliyetlerinden ziyade ona üye olan *polis*lerin faaliyetleri hakkında bilgi bulunmaktadır. Birliğin üye şehirleri, Antigonos Dönemi'nde olduğu gibi Lysimakhos karşısında da hoş görünme politikasını izlemiştir. Bu yerleşimlerden Priene'de meclis tarafından alınan kararda, halkın Lysimakhos'a karşı olan sadakatini kanıtı olarak onu bin altın parçası olan bir taçla taçlandırmaya, *agora*'da kral adına bir bronz heykelin dikilmesine ve aynı zamanda bu heykelin yanına yine ona adanan bir sunak yerleştirilmesine ilişkin maddeler bulunmaktadır (Bagnall,2004:24). Lysimakhos, İonia Birliği'nin iki üyesi olan Priene ve Samos arasında meydana gelen toprak meselesinden kaynaklanan tartışmayı çözümlmek için girişimlerde bulunmuştur. Bununla birlikte kralın İonia topluluklarından Kolophon ve Lebedos halkının bir bölümünü, üçüncü eşi Mısır prensesinin şerefine Arsinoeia olarak yeniden adlandırdığı yerleşime zorla göç ettirerek nüfusu artırması, yerleşimler üzerindeki diğer uygulamalarındandır. M.Ö.301 yılında yapılan İpsos savaşından sonra Seleukos, Suriye ile birlikte Anadolu'nun bir kısmına sahip olmuş, egemenliğini İndos'a kadar yaymıştır (Grainger, 2014:12). Bir süre sonra Lysimakhos'un egemen olduğu topraklarda baş gösteren huzursuzluk ve kralın faaliyetleri Seleukos'un duruma müdahalesini gerektirmiştir. M.Ö. 281 yılında Manisa yakınlarında *Korupedion*' da yapılan savaşta Lysimakhos'un ordusunu yenilgiye uğratan Seleukos, bu savaştan güçlenerek çıkmış ve Karadeniz kıyıları dışında Anadolu'nun tamamına egemen olmuştur. Bu zaferden hemen sonra öldürülmesinin üzerine, yerine I.Antiokhos geçmiştir.

Klazomenai'da ele geçirilen bir yazıt, İonia Birliği üyeleri tarafından I.Antiokhos onuruna kurulan kült hakkındaki verileri ve birliğin önerilerini içermektedir(OGIS 222). Yazıtta I.Antiokhos ve oğluna tapınılması ve doğum günlerinin kutlanması için kutsal bir alan oluşturulmasından bahsedilmektedir. Aynı zamanda elçilerin Antiokhos'u yerleşimlerde özgürlük ve demokrasiyi kurmaya ve İonia *polis*leri için her türlü tedbiri almaya çağırması, yerleşimler için iyi şeyler yapmaktan sorumlu tutulması ve aynı zamanda atalarının politikalarını takip edilmesi konuları vurgulanmıştır. Bu İonia yerleşimleri, demokrasilerin kurulması ve desteklenmesi için Antiokhos'a güvenmişler ve onu memnun etmeye çalışmışlardır. Buna benzer şekilde II.Antiokhos ve Erythrai arasında gerçekleşen olasılıkla M.Ö.261 yılına tarihlendiği düşünülen yazıtta, yerleşimin kraldan ve kralın yerleşimden neler beklediğine işaret etmektedir(RC 15;

* Miletoslu komutan bk.Burstein,1985: 9-10

OGIS 223). Metinde adı geçen Erythrai'den Tharsynon, Pyhles ve Bottas'dan oluşan temsilciler, sadakatlerinin göstergesi olan taç, onurlandırma ve hediyeleri iletmelerinin ardından, yerleşimlerinin Aleksandros ve Antigonos'un egemenliği altında özerk ve vergiden muaf olduklarını vurgulamışlardır(Bagnall- Derow, 2004:41-45). Antiokhos da onların özerkliğinin korunmasına yardımcı olacağına dair söz vermiş ve ayrıca Galat fonuna olan katkılardan onları muaf tutmuştur. Kral, bu iyiliklerin karşılığında yerleşimin minnettarlığını sürekli olmasını dilemiştir.

Ptolemaioslar'ın İonia yerleşimleri üzerinde etkili olduğu dönemde Miletos ve II.Ptolemaios arasında gerçekleşen bir yazışmada (Milet I 3 139), II.Ptolemaios Philadelphos, yerleşimin tüm sorunlarında yardımcı olduğunu ve toprak bağışladığını ifade etmiştir.^{1*} Bu mektupta Miletos'un I.Ptolemaios ile dostluk ve müttefikliği seçtiği dönemde varlıklı ve ünlü bir hale geldiği, yerleşime oldukça iyi davranıldığı, ayrıca vergi ve kullanım bedellerinden muaf tutuldukları hatırlatılmış ve bu iyiliklerin devamı için Miletos'un gelecekte de Ptolemaioslar'a olan sadık politikasının devamı istenmiştir. Pergamon kralı II.Eumenes ve İonia Birliği arasındaki bir yazışmada, birliğin elçileri olan Eirenas ve Archelaos, Eumenes'e kendisinin dilediği bir şehirde altın bir heykelinin dikilmesi için aldıkları kararı iletmişlerdir(Bagnall- Derow, 2004:87). Tüm bu faaliyetlerden önce Miletos, içinde Eumenes'in bir tanrı onuruna sahip olacağı bir tapınak yapmıştır(Magie, 2003:51).Teos'ta annesi ve eşinin tapınımı için rahipler seçilmiştir. Eumenes, kendi açısından, bu içten ilişkileri sürdürmek için her çabayı harcamıştır. Adına göre adlandırılan bir günü kutlamak için birliğin festivalinde^{2*} harcanmak üzere bir para bağışı yapmıştır. Ayrıca Miletos'a dikilmesini istediği kendisine adanmış altın heykelin masrafını da karşılamaya söz vererek, İonialılar'ın talebine karşılık vermiştir. Bununla birlikte Miletos'a faizi doğum gününde yurttaşlara yıllık hububat dağıtımı için harcanmak üzere bir miktar para bağışlamıştır. Miletoslular tüm bunlara karşılık olarak bir tören alayı ve bir kamu şöleniyle beraber, o günde kralın onuruna bir kurban sunulmasını kararlaştırmışlardır.

M.Ö. 2. yüzyılda Bergama krallığı sülalesinin sonuncusu III. Attalos'un vasiyetiyle M.Ö.133'de Anadolu'da Roma egemenliği başlamıştır(Magie, 2001:2). M.Ö. 133 tarihinde Klazomenai, Teos, Lebedos yerleşimleri Roma'ya bağlanmış, Phokaia yerleşimi ise, M.Ö.132 tarihinde Aristarkhos tarafından Roma'ya karşı başlatılan ayaklanmada yer almıştır. Phokaia, Romalılar tarafından ayaklanmanın bastırılmasından sonra eski kolonisi Massalialılar'ın araya girmesiyle yıkımdan kurtulmuş; ancak Pompeius egemenliği döneminde özgürlüğü bağışlanmıştır. M.Ö.133 tarihinde Roma eyaleti sınırları içinde kalan Smyrna yerleşimi ise özellikle Tiberius, Hadrianus ve Caracalla gibi Roma imparatorlarının sağladığı ayrıcalıklarla gelişerek M.Ö.I. yüzyılda bir *conventus* yani yargı bölgesi haline gelmiş, Smyrna *conventusu*'na Klazomenai, Erythrai, Khios, Phokaia gibi İon yerleşimleri de dahil edilmiştir. Ephesos ise M.Ö.88 tarihinde Asya'nın hemen hemen tümünü fetheden Pontos kralı VI. Mithridates'in yanında yer almasının ardından Roma orduları komutanı Sulla tarafından cezalandırılarak yeniden Roma'ya bağlı kılınan devletlerden biri olarak 1.yüzyılın son yarısında Marcus Antonius ve

* II.Ptolemaios tarafından Miletoslulara M.Ö.279/78'de armağan edilen *khora*, Myous arazisinin parçası idi. bk.Bagnall- Derow, 2004:87

* Geleneksel *Panionia* festivali Kral Eumenes adına bir kutlamanın yapılmasıyla daha büyük bir festival haline gelmiştir. bk.Piejko,1991:126-147

Augustus'un karargahı haline gelmiştir. Augustus'un imparatorluğu sırasında eyaletin *metropolis'i*, Romalı *proconsul'un* ikametkahi ve de *conventus'un* yargı bölgesi olan Ephesos oldukça geniş topraklara sahip olmuş ve onun *conventus'una*, güneydeki Miletos, Priene ve kuzeybatı kıyıda Kolophon, Lebedos ve Teos da dahil edilmiştir(Strab. XIV 1.18). Romalılar, yeni fethedilen ülkelerin çoğunda yerleşimlerdeki birlikleri sindirme politikası izlemiştir(Caspari,1915:187). Bu dönemde *Panionion* gözden kaybolan birliklerden biri olmakla birlikte M.Ö.1.yüzyıla tarihlenen yazıtlardan "*Panionia*" festivalinin varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır*. Ancak I. Mithradates savaşı sırasında ve M.Ö.85/8'te Sulla tarafından Roma'nın yanında yer almayan yerleşimlerin cezalandırıldığı bu dönemde olasılıkla birliğin faaliyetleri engellenmiştir (Caspari,1915:187). İmparator Augustus zamanında İonia Birliği bir kez daha canlandırılmıştır(Strab.VIII 1.2). Gallus Trebonianus Dönemi'ne ait olan bir sikke üzerinde on üç polis birliğini temsil eden figürün çevresinde yer alan altar ve boğa tasviri ve KOINON* IONION (Hornblower, 2000:365-367) unvanı yer almaktadır (Head, 1892: 45; Thomas, 2007:265). Birliğin faaliyetleri ile ilgili son kanıtlar, yine bu dönemde görülmektedir. Ancak faaliyetleri açısından, devlete ait kutsal yarışmaları ve kutlamaları organize ettiği, kuruluş amacıyla ilgili tüm özelliklerini yitirmiş olduğu görülmektedir. Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla *Panionion*, Domitianus, Antoninus Pius ve Septimius Severus Dönemlerinden, Got akınlarının baskısı altında toplumsal kurumların çöküşüne kadar varlığını sürdürmüştür(Caspari,1915:187).

6.SONUÇ

Hellas'ın çeşitli bölgelerinden gelen İon göçmenler, beraberlerinde getirdikleri kültürel, sosyal ve politik yapılanmaları Batı Anadolu'da kurdukları yerleşimlere uygulamışlardır. Kabilelerine ve yerleşimlerine verdikleri adlar, örgütlenme biçimleri ve aynı zamanda kutladıkları festivallerin eski yerleşimleri ile olan benzerlikleri gibi unsurlar göz önüne alındığında, Anadolu'ya geldikleri zaman soylarına ait olan efsaneleri oluşturdukları anlaşılmaktadır. Ele geçirdikleri yerleşimlere İon kurucular göndermek suretiyle İon köken veren bu göçmenler arasında zaman içinde gelişen etnik bilinç çerçevesinde *dodekapolis* geleneğini yeniden oluşturmuştur. İonia yerleşimindeki kabilelerin örgütlenme sürecinde, farklı grupların yerleşimlerdeki politik katılımının genişlemesinin politik dönüşüm için olanak sağlayarak *Panionion'un* oluşumunda etkili olduğu da bilinmektedir. Lydia işgali sırasında antik kaynaklarda adı geçen devletlerin tek başlarına mücadele etmeleri ve herhangi bir kaynakta birliğin mücadelesine dair bir bilgiye rastlanmaması, bu dönemde kısmi otonomiye sahip olan üye yerleşimlerin politik ve askeri anlamda bu devlete karşı bir birlik savaşı gerçekleştirilmediğini göstermektedir. Pers egemenliği döneminde ise birlik tarafından ilk kez askeri ve politik anlamda kararların alındığı ve birlik üyelerinin ortak hareket ettikleri görülse de, süreç içinde kendi çıkarları doğrultusunda egemen devlet ile anlaşma yaparak bağımsız hareket etmişlerdir. Bu dönemde birliğin tam anlamıyla örgütlenemeyişi, İonia İsyanı'nda başarısız olmasına neden olmuştur. III. Aleksandros ve ardılları döneminde de yerleşimlerin özgürlüklerine kavuştuğu dönemde birliğin politik ve askeri yapılanması hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yazıtların kralların onuruna

* Ins.v.Priene,1906:no.108-110(M.Ö.129-88'e ait bir yazıt)

* *Koinon* kelimesini Atinalılar'ın *koinon'u* için topluluk anlamında kullanmıştır; ancak bu ifadeyi *Panionion* için belirli devletlerin oluşturduğu bir "birlik" olarak ifade etmek yerinde bir kullanımdır. bk.Thuk. 1.8 9.3

düzenlenen festivallerden bahsetmesi, egemen devletlerin kendi istekleri doğrultusunda bu birlikleri kullandıklarına işaret etmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen *Ionion Koinon* unvanı ile basılan birlik sikkeleri, birliğin bağımsız bir yapılanma olduğuna kanıt olmamakla birlikte sınırlı sayıda ele geçen bu örneklerin sembolik amaç taşıdığı anlaşılmaktadır. Keza bu sikkeler üzerinde on üç devleti figürünün arkasında yer alan Apollon tasviri, Roma'nın baskıcı politikası altında birliğin giderek dini bir yapılanmaya dönüştüğünü ve Klasik Dönem'de sahip olduğu unsurları yitirdiğini doğrulamaktadır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Arrianos, (1945).**Alexandroi Anabasis** (İskender'in Anabasisi), çev. H.Örs, İstanbul.
- Diodoros, (2000).**Bibliotheke**, TLG CD Rom, California.
- Herodotos, (1973). **Historaie**, (Herodot Tarihi) çev. Müntekim Ökmen, İstanbul.
- Pausanias, (1954).**Hellados Periegesos** (Description of Greece), çev.W.H.S.Jones, Loeb, London.
- Plinius, (1958). **Naturalis Historia**, (Pliny Natural History), çev. H.R.Rackham, Loeb, London.
- Plutarkhos (1954).**Bioi Paralleloi** (Plutarch's Parallel Lives), çev. B.Perrin, Loeb, London.
- Strabon, (1949). **Geographika** (The Geography of Strabo), çev. H.L.Jones, London.
- Vitruvius, (2000). **De architectura**, TLG CD Rom, California.

Modern Kaynaklar

- Bagnall, Roger S. – Peter Derow.(2004) **The Hellenistic Period: Historical Sources in Translation**, Blackwell.
- Bosworth, A. B.,(2005) **Büyük İskender'in yaşamı ve fetihleri: fetih ve imparatorluk**, Ankara.
- Burstein,M.S.,(1985) **The Hellenistic Age from the Battle of Ipsos to the Death of Kleopatra VII,Translated Documents of Greece&Rome 3**,Cambridge.
- Caspari M.O.B.,(1915) The Ionian Confederacy, **JHS** 35, London, 173-188.
- Engelmann,H. and Merkelbach, R.,(1972–3) **Die Inschriften von Erythrai und Klazomenai I-II**, Bonn.
- Grainger, J.D.(2014). **The Rise of the Seleukid Empire (323-223 BC): Seleukos I to Seleukos III**, South Yorkshire.
- Güngör, Y.,(2005) **Bergama Krallık Kültü**, Belleten 14.
- Head, B.V.- P. Gardner- G. F. Hill. (1911). **Historia numorum. A manual of Greek numismatics**. Oxford.
- Hiller von Gaertringen (1906) **Inschriften von Priene**, Berlin
- Jacoby,F., (1923-1958) **Die Fragmente der Griechischen Historiker**, vol. I-XV, Berlin-Leiden.
- Jones,A.H.M., (1940) **The Greek City from Alexander to Justinian**, Oxford.

- Kleiner, G. - Hommel, P. – W. Müller-Wiener., (1967) **Panionion und Melie**, Berlin.
- Lenschau, T., (1944) Die Gründung Ionies und der Bund am Panionion, **Klio** 36 ,225.
- Lohmann, H. (2002) Zur historischen Topographie des südlichen Ionien, **Orbis Terrarum** 8,163-272.
- Lohmann, H.(2005),Survey of Mykale (Dilek Dağları); 3.Campaign: The Discovery of the Archaic Panionion, **AST** 23 -I, Antalya,241-252
- Lohmann, H.(2006). The Discovery and Excavation of The Archaic Panionion in the Mykale, **KST** 28- II, Ankara,577-590.
- Piejko,F. (1991). Decree of the Ionian League in Honor of Antiochus I, CA 267-262 B. C., **Phoenix** 45, 126-147
- Roebuck, C. (1955).The Early Ionian League,Classical Philology, **CP**, 50,26-40
- Magie, D. (1950). **Roman Rule in Asia Minor to the End of the third century after Christ I-II**, Princeton. (Çev. Nezih Başgelen-Ömer Çapar), **Anadolu'da Romalılar III: Batı Anadolu Kent Devletleri**, İstanbul.
- Thomas, E. (2007) **Monumentality and the Roman Empire: Architecture in the Antonine Age**, Oxford.
- Tuna, N. (1985) İonia ve Datça Yarımadası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları, **AST** III,209-226
- Welles, C.B., (1934) **Royal Correspondence in the Hellenistic Period**, New Heaven.
- Wiegand,T.-.Schrader, H., (1904) **Priene**, Berlin.
- Wilamowitz-Moellendorf, U., (1906) **Panionion und Über die Ionische Wanderung (Sitzungsberichte der Königlich Preussischen Wissenschaften III, IV)**, Berlin.